

DEĞİŞEN BİLİMSEL BİLGİ PARADİGMASI VE HABERDE OBJEKTİFLİK KAVRAMI

Ayşe CENGİZ*

Changing paradigm of the scientific knowledge and the concept of objectivity in news

Paradigms of all the eras determine the dominant discourses, dominant values and, living styles. The definition of the news and news' values as a style of presenting an information is also affected by the these changing paradigms. The thesis (assertion) of the objectivity of news which is one of the very important codes of the professional journalism, is questioned as one of the changing concepts of our era.

Key words: Modernism, postmodernism, objective news

.....

Günümüzde gelişen iletişim teknolojileri ile birlikte, kitleler, haber alma gereksinimlerini kitle iletişim araçlarıyla karşılamaktadır. Her dönemin paradigması dönemin hakim söylemlerini, hakim değerlerini ve yaşayış biçimlerini de belirlemektedir. Kitle iletişim araçlarında yer alan haberî, bilgi sunum biçimi olarak ele

* Araş. Gör., İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü

aldığımızda, haberin tanımı ve haber değerlerinin de değişen paradigmalardan etkilenmesi kaçınılmazdır. Toplumsal olayların öznesi olan insanın, dünyadan haber alma gereksinimini karşılayan en önemli unsuru olma niteliği ile de kitlelerin gündelik hayatı anlamlandırmasında önemli bir işlevi vardır. Bu nedenle haber bir metin olarak kitlelerin bilgi edinmesinde ve bu bilgiyi değerlendirmesinde önemli bir rol üstlenmektedir. Bu çalışmada, değişen bilimsel paradigmalarda doğrultusunda gazeteciliğin en geçerli ve önemli profesyonellik kodlarından olan objektiflik (nesnellik) iddiası yeniden tartışılmaktadır.

Modernizm, Bilimsel Bilgi ve Haber

Modernlik denilince, genel kabul gören biçimiyle, 17. Yüzyılda Avrupa'da başlayan ve sonrasında hemen hemen bütün dünyayı etkisi altına alan toplumsal hayat ve örgütlenme biçimlerine gönderme yapılmaktadır: Başka bir ifadeyle, toplumsal hayatın bütün alanlarındaki ölçütlerin rasyonelleşmesi olarak tanımlanmaktadır. (Sevil, 1999; s.11)

Modernizme geçişin basamakları olan bilimsel, kültürel, siyasal ve sanayi devrimleri kısaca açıklamak kavramın netleşmesi açısından önemlidir. Bilimsel devrim Newton'un yerçekimi kanununu keşfetmesi ile başlamıştır denilebilir. Tanrı'nın hakimiyetinde ve ancak yine onun kuralları ile açıklanabilecek tabiatın; kendine özgü kuralları ve süreklilikleri olan bir tabiata geçiş düşüncesi diğer bütün devrimlerin de temelini oluşturmuştur. Yeryüzüne bu bakış açısı, rasyonelliği, pozitivizmi ve dolayısıyla Reform hareketlerini birlikte getirmiştir.

Kültürel Devrim biraz önce de belirtilen bilimsel paradigma değişiminden etkilenerek Rönesans hareketleri olarak kendisini göstermiştir. Düşüncenin sekülerleşmesi, Tanrı'nın, dolayısıyla dinin kurallarının egemenliğini ve tartışılmazlığını, bilimsel kurallara terketmesiyle insan aklının/insanın değerini arttırmıştır, hümanist düşüncenin filizlenmesini sağlamıştır. Hüsamettin Arslan bu kültürel değişimi şu şekilde tanımlıyor: "Modernite görmenin zaferini temsil eder: İnancın ve inanmanın kutsallığından düşüncenin ve düşünmenin, rahibin kutsallığından modern entellektüelin kutsallığına, dinin kutsallığından bilimin ve düşüncenin kutsallığına, kilise merkezli toplumdaki üniversite merkezli topluma, imparatorluk sisteminden ulus devlet sistemine geçiş." (Arslan, 1999;sy.57)

Siyasal Devrim, hümanizm ile birlikte, iktidarın kaynağını da dünyevileştirmiş ve göklerdeki hakimiyetinden alarak insanoğluna vermiştir. Sonuç olarak da Fransız İhtilali gerçekleşmiş, demokrasi ve demokratik devlet, gücünü halktan alan iktidar, hakim kavramlar haline gelmiştir.

Sanayileşme ile birlikte gelişen teknoloji üretim ve gündelik hayatı derinden etkilemiş ve modern hayatın önemli ayaklarından birisi haline gelmiştir. Ortaçağlardan beri ekonomik paradigmaların, her biri ekonominin başat sektörünü tanımlayan, üç ayrı uğraktan geçtiği genelde kabul görmektedir: Birinci paradigmada, tarım ve hammadde çıkarılması ekonomiye hakimdir; ikincide, endüstri ve dayanıklı mallar üretimi ayrıcalıklı konumu işgal eder; ve üçüncüsü ve şimdiki paradigmada, hizmet sağlama ve enformasyon manipülasyonu ekonomik üretimin en önemli unsurudur.

Dolayısıyla önce birinci, sonra ikinci ve ardından üçüncü üretim tarzı hakim konuma geçer. Ekonomik *modernleşme* birinci paradigmadan ikinciye, tarımın hakimiyetinden endüstri hakimiyetine geçiş anlamına gelir. Modernleşme endüstrileşme demektir.(Hardt-Negri, 2001; sy.293-294). Kısacası denilebilir ki; modernite sürecinin tarihi, modern bilimin de tarihidir.

Modernitede bilimsel bilgi ölçülebilir, sayılabilir, tekrarlanabilir bilgidir. Rasyonel kategorisinin dışında yer alan nitelikler ya da unsurlar, matematiğin diliyle ifade edilemedikleri için bilimadaminin, bilimin ve bilimsel bilginin nesnesi olma hakkı elde edemezler. Bilimin nesnelere panteonunda yer alan kalemler arasında, kültür, dil, ruh, duygular, gelenek ve bu arada gayet tabii güç ve iktidar yer almazlar; çünkü onlar ölçülemezler, hesaplanamazlar, laboratuvara sokulup deney ve gözleme tabi tutulamazlar. Onlar en iyi durumda birincil niteliklerin türevleri, literatürdeki söyleyişle ikincil nitelikler kategorisinde ikamet ederler. Sayamıyorsanız, ölçemiyorsanız, hesaplayamıyorsanız bilim de yapmıyorsunuz demektir (Arslan, 1999; 62)

Modernizm, haber tanımlarında ve ölçütlerinde de kendi bilimsel bilgi paradigmasını kullanmıştır. Anglo-Sakson gazeteciliğin temel sloganı "Facts and figures" (olgular ve rakkamlar). Haberi yorumdan ayıran bu anlayış uyarınca, olay ve olgular olduğu gibi, yani eğmeden bükmeden aktarılıyor, olayın yorumu ise gazetenin bir başka sayfasında veriliyor. Bu ekolün tartışılmaz lideri aslında BBC. Ama ABD'de New York Times ya da Washington Post'un yanı sıra Time ve Newsweek dergileri, CBS ya da ABC'nin haber bültenleri, dünyada bazılarına göre

gazeteciliğin doğru, çokyanlı, hızlı, dengeli, güvenilir ve inandırıcı haberciliğinin mabetleri olarak kabul edilir..di.” (Duran, 1998; sy.1)

Gazetecilikte tarafsızlık kavramı ilk kez Nelson Antrim Crowford’un 1924’de yayınladığı Gazetecilik Ahlakı adlı eserinde etraflıca tartışıldı. Tarafsızlık kavramının ortaya çıkış nedenlerini dönemin toplumsal ve bilimsel gelişmeleri ışığı altında incelemek gerekir. (Atabek, 1994, sy.25) O yıllarda etkinlik kazanan bilimsel akımlar, dünya olaylarının yalnızca bilimsel araştırmaya dayanan bilgi ile açıklanabileceğini vurgulamaktadır. Bu dönemde tarafsızlık kavramına yüklenen anlam, bilimadamlarının itinalı yöntemlerle gerçeği bulmasıdır.

Postmodernizm, Göreceli Bilgi ve Haber

Postmodernizm netameli bir kavram olarak tartışılmaktadır, kelime anlamı ile “modernlik-sonrası” olarak kabul edilmektedir. Ancak postmodernizm içeriği tanımlara ve anlatılara karşı çıktığı için tanımlanması konusunda sıkıntılar yaşanmaktadır. Genel olarak bir kargaşayı, kaosu ya da kuralsızlığı çağırıştırılmaktadır.

Bauman’a göre, Modernliğin kuralcı ve tahakkümcü geleneği ile kısıtlanan insanlar üzerinde bir tepki oluşturmuştur. Sistemin onaylamadığı fikirler, cinsel tercihler ve yaşam biçimlerine karşı baskı, ‘Modernliğin Hoşnutsuzlukları’nı ortaya çıkarmış ve postmodernizm doğmuştur. “Modernitenin alamet-i farikası olan bu hoşnutsuzluklar ‘aşırı düzen’den ve bunun ayrılmaz parçası olan özgürlük kılığından ortaya çıkıyordu. Dolayısıyla güvenlik uğruna ilk feda edilecek ‘haz’ oluyordu. Daha fazla güvenlik, daha fazla hoşnutsuzluk... Modernitede haz ilkesi gerçeklik ilkesinin

ölçeğine indiriliyor ve kurallar, gerçekçi olanın ölçüsü olan gerçekliği açıklıyor. Ancak bugün artık düzensizleştirme (deregulation) zamanıdır. Gerçeklik ilkesi bugün, haz ilkesinin mahkeme başkanı olduğu bir adalet divanında savunma yapmak zorundadır.”(Bauman; 2000:9) Gerçek/hakiki modern, hoşnutluğu ertelemeye hazır olmak değil, hoşnut olmanın imkansızlığıdır.

Modern projenin açıklarına ve gediklerine dikkat çekmesi bakımından postmodernizm bir başkaldırı durumunun adıdır: Tek bir gerçeklik yoktur; farklı bağlamlara özgü, farklı gerçeklik alanları vardır; bir gerçekliğin diğer bir gerçekliği yadsıması, yoksayması bir hegemonya ilişkisinin varlığını gösterir; gerçeklikleri sayısız şekilde, sayısızbakış açılarıyla ‘görme biçimi’nin varlığı sözkonusudur; bu nedenle bir gerçekliğin, diğer bir gerçekliğe karşı üstün olduğundan söz edilemez.(Kaplan; 1993:39) Postmodern durumun vazgeçilemeyecek tek özelliği olarak, hiçbir hakikat iddiasının savunulabilme imkanına özel bir imtiyaz tanımayan hiper-görececilik isnadının belli bir uyuşma kavuşmasını sağlamıştır.

Profesyonellik, haber ile onun ekonomik, örgütsel ve politik bağlamları arasındaki bağlantıları gözden saklar. Herşeyden önce, nesnellik ilkesi basına bağımsız bir sosyal kurum görüntüsü verir. Dahası, fiili habercilik pratikleri haberin politik içeriğini çarpıtsa bile, bu pratikler onların politik etkilerini gözden saklayan nesnellik koduna gayet uygun düşer. Bu şekilde, gazetecilik normları ve habercilik pratikleri, anılan enformasyon önyargılarını haberlerde meydana getirmek üzere birlikte işlerler; ve bu önyargılar en iyi bağımsız gazetecilik görüntüsünün arkasında saklanırlar. (Bennet; 2000:318)

Haber bir söylemdir; sosyal olarak yapılandırılmış anlamın kullanımında olan dilinin çok özel bir örneğidir. Haber, sözcük ve resimlerden oluşturulmakta ve insanlara, kurumların daha önceden oluşmuş söylemleri olarak ulaşmaktadır.” (Özer; 1999:122) İrfan Erdoğan’ın da belirttiği gibi, bilimsel nesnellik genellikle çoğunluk tarafından benimsenen egemen bir yönelimin tanımladığı öznelliktir. (Erdoğan,<http://media.ankara.edu.tr/?erdogan/tarafli.htm>.) Nesnellik, ideolojik bir kavramdır; kitle iletişimindeki profesyonel faaliyetleri haklı çıkarmak için düzenlenmiştir. Bu düzenleme kitle iletişim faaliyetlerinin egemen gücün ekonomik, siyasal ve kültürel çıkarlarına hizmet ettiğini gizleme rolünü oynar.

Sonuçta değişen bilimsel paradigmlar doğrultusunda haberin dili araç biçiminde kullanması ve dilin de subjektif bir yapısı olması dolayısıyla nesnel olamayacağı görüşü hakimiyet kazanmaktadır.

Kaynakça

- ARSLAN Hüsamet (1999), “Bilim, Bilimsel Bilgi ve İktidar”, Doğu Batı Düşünce Dergisi, Ankara.
- ATABEK Nejd (1994), “Gazetecilikte Tarafsızlık”, Marmara İletişim Dergisi, Sayı:7, İstanbul.
- BAUMAN Zygmunt (2000), Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları, çev: İsmail Türkmen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- BENNET W. Lance (2000), Politik İllüzyon ve Medya, Çev:Seyfi Say, Nehir Yayınları, İstanbul.
- DURAN Ragıp (1998), “Amerikan Medyasında Haber mi Show mu?, İletişim Araştırma, İletişim Araştırmaları Derneği Bülteni.

- ERDOĞAN İrfan, "Bilimin ve Bilimsel Araştırmanın Tarafılığı",
<http://media.ankara.edu.tr/?erdogan/tarafli.htm>.
- HARDT Michael-NEGRI Antonio (20001), İmparatorluk, Çev.
Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- KAPLAN Yusuf (1993), Medya Uygartığı: "Postmoder(izm)in
Konumlandırılması, İzlenim, Haziran.
- ÖZER Ömer (1999), "Haber Söylemi: Türk-Yunan İlişkilerine
Yönelik Haberlerin Türk Basınında Sunumu", İletişim; Gazi
Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi, Ankara
- SEVİL Muharrem (1999), Türkiye'de Modernleşme ve
Modernleştiriciler, Vadi Yayınları, Ankara.